

209

ΑΓΛΑΪΑ ΜΠΙΜΠΗ - ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Dr. Med. Dent., Dr. Phil.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΕΡΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ — ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Ἡ παραδοσιακὴ ἰατρικὴ ἀποτελεῖ ἓνα αὐτοδύναμο τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Στηρίζεται στὶς γνώσεις τοῦ παρελθόντος, ἀναπλάθει τὸ παρελθὸν καὶ μὲ μιὰ χαρακτηριστικὴ ἀδράνεια ἀφομοιώνει καὶ διατηρεῖ τὶς νεότερες ἐκάστοτε κατακτήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς.

Ἡ παραδοσιακὴ ἰατρικὴ ἔχει χαρακτηριστεῖ ὡς λαϊκὴ ἰατρικὴ ἢ δημόσια ἰατρικὴ. Μεταφέρεται μὲ τὴν προφορικὴ παράδοση καὶ ἄλλοτε διατηρεῖται σὲ χειρόγραφα ἰατροσοφικὰ κείμενα. Αὐτὴ ἢ προφορικὴ ἢ γραπτὴ παράδοση ἀποτελεῖ ἓναν πλούσιο θησαυρὸ τοῦ λαοῦ μας, ὁ ὁποῖος γιὰ αἰῶνες στήριζε πάνω του τὴν ἐλπίδα τῆς διατήρησης τῆς ζωῆς καὶ τὶς θεραπευτικὲς του δυνατότητες.

Σήμερα, μὲ τὴν ἐκρηκτικὴ ἐξάπλωση τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς καὶ τὰ πολύμορφα πλούσια θεραπευτικὰ της μέσα, ἡ παραδοσιακὴ μας ἰατρικὴ διαρκῶς συρρικνοῦται καὶ οἱ θεραπευτικὲς της μέθοδοι σιγά - σιγά σβήνουν.

Παρ' ὅλα αὐτά, μένει ἓνα πολύτιμο ἱστορικὸ γεγονὸς στὴν ἀνθρώπινη πορεία καὶ ἡ μελέτη της μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει στὴ σύγχρονη ἔρευνα σπουδαῖες καὶ σημαντικὲς γνώσεις. Διότι, ἐκεῖ μέσα, στὴν παραδοσιακὴ ἰατρικὴ διατηροῦνται ἀντιλήψεις, ἔννοιες, εἰκόνες καὶ μνῆμες ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τῶν παγετῶνων καὶ τῶν σπηλαίων καὶ φθάνουν μέχρι τὴν τεχνοκρατούμενη καὶ διαστημικὴ ἐποχὴ μας.

Μὲ τὶς βασικὲς αὐτὲς διαπιστώσεις, στὰ πλαίσια μιᾶς εὐρύτερης μελέτης μου γιὰ τὴν Παραδοσιακὴ Ἰατρικὴ στὴ Μακεδονία, εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ἐρευνήσω εἰδικότερα τὴν Παραδοσιακὴ Ἰατρικὴ στὴν περιοχὴ Σερρῶν καὶ Μελενίκου. Οἱ πληροφορίες ποὺ ἔχω συγκεντρώσει προέρχονται ἀπὸ τὶς Συλλογὲς λαογραφικοῦ ὕλικου τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ΚΑ), τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (ΣΑ) καὶ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων (ΙΑ), καθὼς καὶ ἀπὸ δημοσιευμένες λαογραφικὲς μελέτες.

Οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴν ἀρρώστια, ὅπως καὶ οἱ θεραπευτικὲς μέθοδοι ποὺ ἐφαρμόζονται στὸν Σερραϊκὸ χῶρο, εἶναι ἰδιαίτερα ἐν-

διαφέρουσες. Τὸ συγκεντρωμένο ὕλικό ποὺ ἔχουμε σήμερα στὴ διάθεσή μας παρουσιάζει ὀρισμένα χαρακτηριστικά. Ἡ ἔρευνα ποὺ ἀκολουθεῖ θὰ ἀναφερθεῖ στὰ πιὸ σημαντικά, γι' αὐτὸ καὶ τὴ χαρακτηρίσαμε «Γενικὴ θεώρηση». Σ' αὐτὴ θὰ παρουσιάσουμε πέντε βασικά θέματα, ὅπως ἔντονα καὶ ἀνάγλυφα τὰ εἶδαμε νὰ ξεχωρίζουν. Θὰ ἀσχοληθοῦμε:

1ον. Μὲ τὰ αἷτια τῆς ἀρρώστιας, τὰ ὀνόματα τῶν νόσων καὶ τοὺς πρακτικοὺς θεραπευτές.

2ον. Μὲ τὴν πολυμορφία τῶν θεραπευτικῶν μεθόδων ποὺ προσφέρει ὁ Σερραϊκὸς χώρος.

3ον. Μὲ τὰ κοινὰ στοιχεῖα θεραπευτικῆς ποὺ ἡ περιοχὴ παρουσιάζει ἐν σχέσει μὲ τὶς ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας.

4ον. Μὲ τὴ συμβολὴ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως στὴ θεραπευτικὴ.

5ον. Μὲ ὀρισμένες ἀρχαῖες ἰατρικὲς ἀντιλήψεις ποὺ συνεχίζονται νὰ ἐμφανίζονται στὴν Παραδοσιακὴ Ἱατρικὴ τοῦ Σερραϊκοῦ χώρου.

1ον. Αἰτίες καὶ ὀνόματα ἀσθενειῶν, πρακτικοὶ γιατροὶ

Τὸ κρουλόγημα, τὸ «κακὸ μάτι» καὶ ἡ στενοχώρια, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἡ «κακὴ ὥρα» καὶ τὰ μάγια, τὰ ἀερικά καὶ οἱ «διάολοι», ἡ κακὴ διατροφή, ὁ «κακὸς ἀέρας», οἱ νεραίδες, προκαλοῦν μύρια ὄσα κακὰ στὴν ὑγεία. Ἀκόμη, ἐπικίνδυνο εἶναι νὰ μένει κανεὶς κάτω ἀπὸ τὴ συκιά, ἢ νὰ πέσει σὲ ἀνεμοστρόβιλο, στὴν «ἀναμοκαλίτσα», ὅπως χαρακτηρίζεται στὸ χωριὸ Ἀναγέννηση τῶν Σερρῶν. Ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνο εἶναι τὸ «πάτημα» ἀπὸ πεθαμένο, ποὺ τὸ παθαίνουν κυρίως τὰ παιδιά, ὅπως τονίζεται ἀπὸ τὸ χωριὸ Τριάς τῶν Σερρῶν. Ἀκόμη, μιὰ ξεχωριστὴ αἰτία κακουχίας εἶναι ὁ «φόβος», ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο «βλαμμένο», οἱ κατάρεις, οἱ διάφορες ἐπιδημίες, ὅπως ἡ εὐλογιά καὶ ἡ πανοῦκλα, ποὺ προσωποποιοῦνται στὴ μορφὴ κακῶν γυναικῶν.

Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ αἷτια πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὶς διάφορες ἀπαγορεύσεις, ποὺ ἂν δὲν τηρηθοῦν, εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ ἐμφανισθεῖ κάποια ἀρρώστια.

Ἄς δοῦμε τώρα τὰ ὀνόματα τῶν ἀσθενειῶν. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχουμε μιὰ πλούσια ποικιλία στὸ Νομὸ τῶν Σερρῶν, ὅπου εἶναι συγκεντρωμένοι ντόπιοι καὶ πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία, τὸν Πόντο, τὴ Θράκη, ἐπίσης Σαρακατσάνοι, Βλάχοι καὶ Νοτιοελλαδίτες.

Σὲ δυὸ χειρόγραφα τοῦ Σπουδαστηρίου Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν παραδίδονται ὀνόματα ἀσθενειῶν. Ἀπὸ τὴ Νιγρίτα. μᾶς λέει ἡ κυρούλα, πὼς ἀρρώστιες ἦταν: «τού κακού τὸ δάγκαμα, (αὐτὸ) τὸ καταλαβίνισκαν ἀπ' τοῦ πόνου κί πιθίνισκαν. Ἄμα εἶχι κήλ' ἤλιγαν: αὐτὸς εἶνι χμένους (χυμένος). Ἄμα κανέννας βηχοῦσι ὄλου (συνέχεια) ἤλιγαν εἶ-

νι χτικιάρς (φυματικός). Τν' ήμιπληγία τν' ήλιγαν ούρλάτσι. Δέν μπουροῦσι νά σ'κουθεῖ, πάινι σαδῶ - σακεῖ. Στή βλουγιά ήβγαζι σπυριά μεγάλη στοῦ κορμί κί στα χέργια. Ἄνιμουβλουγιά ήταν ἅμα ἔπιρνι πιπόλια τή βλουγιά. Τήν ήλαρά τήν ήλιγαν ήλερ ή μανακούδα. Ἐβγαζαν σπυράκια σ' ὄλου του κορμί. Ἄμα εἶχι ἕνα πιδὶ ήλερ δέν ἄφιναν γναῖκις νά κάψουν του φούρνου. Οὐ κουκίτς του πουλὺ σὶ σαράντα μέρις πηροῦσι μοναχὸς τ'»¹.

Σὲ χειρόγραφο μὲ πληροφορίες ἀπὸ τὴ Μεσολακκιά μαθαίνουμε ὅτι: «Τ'ς ἀρρώστιες τ'ς ἔδναν δικό τ'ς ὄνουμα. Τουὸν ἄνθρακα τουὸν ήλιγαμε ντιν-τέλκο, τίς ἀμυγδαλιές = σταφλύτ', μιγάλου σπυρι = τσούρλας ή καλόγιρους. Τήν κητρινάδα=χρυσή. Τήν παρωτίτιδα=μαγ'λάδης. Τὸ κρυολόγημα=πούν-τα»².

Ὅνόματα ἀσθενειῶν ἀναφέρονται καὶ ἀπὸ τὸ Παλαιόκαστρο, σὲ ποντιακὴ διάλεκτο αὐτὴ τὴ φορά: «Ἐπιασεν ἀτὸν ὁ ψῦχον» (θέρμη), «κινεῖ ἀτὸν» (ἔχει εὐκοιλιότητα), «δεβαίν' ἀτ'» (ζαλίζεται), «ζέστην ἔχ'» (πυρετό), «τὸν καιρὸν ἀτ' κ' ἔχ'» (δὲν εἶναι καλά), «ἄσκεμα ἐροῦξεν» (εἶναι βαριά), «ἐλιγῶθεν» (λιποθύμησε) κ.λπ.³

Μὲ τὰ λίγα αὐτὰ παραδείγματα γίνεται φανερό ὅτι ὑπάρχει ποικιλία ὀνομάτων τῶν ἀσθενειῶν στὸν Σερραϊκὸ χῶρο, ἀνάλογα μὲ τὸ ἐπικρατέστερο πληθυσμικὸ στοιχεῖο κάθε χωριοῦ.

Ἐνα ἀκόμη ἐνδιαφέρον θέμα ἀποτελοῦν οἱ πρακτικοὶ γιατροὶ καὶ οἱ γιάτρισσες, ἡ μορφή τῆς μαμμῆς ή τῆς μπάμπως, ὅπως καὶ οἱ ἱκανότητες τῆς μάνας σὲ κάθε οἰκογένεια. Οἱ θεραπευτικὲς γνώσεις μεταφέρονται συνήθως ἀπὸ τὴ μιὰ γενιὰ στὴν ἄλλη φυσικὰ καὶ ἀβίαστα καὶ ἐμπνέουν σιγουριά καὶ ἀσφάλεια. Ἀπὸ τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικὰ», τόμ. Α' (1953), μεταφέρω μιὰ σειρὰ τέτοιων πρακτικῶν γιατρῶν τῆς περιόδου 1890-1913. Εἶναι οἱ εξῆς:

1. Κωνστ. Καλαῖτζῆς εἰς συνοικίαν «Κόκκινα Γεφύρια», περίφημος πρακτικὸς ὀρθοπεδικός, πατὴρ τοῦ ἱατροῦ χειρουργοῦ τῆς Σχολῆς Παρισίων καὶ ἱατροῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Καλαῖτζῆ.

2. Κωνστ. Νταλίπης εἰς τὴν συνοικίαν «Ἅγιος Βλάσιος», περίφημος διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀμυγδαλῶν, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ή κόρη του Φωτεινῆ.

3. Τίκα Μάρκατζη, τῆς συνοικίας «Ἅγιος Βλάσιος», μεγάλης φήμης διὰ τὴν θεραπείαν πληγῶν χοιραδικῆς μορφῆς μὲ βάσιν ἀλοιφᾶς ἰδίας της κατασκευῆς διὰ μυστικῶν βοτάνων (πεντάνευρο).

1. ΣΛ χειρ. 3134, σσ. 192-193, Νιγρίτα Σερρῶν.

2. ΣΛ χειρ. 1689, σσ. 192-193, Μεσολακκιά Σερρῶν.

3. ΣΛ χειρ. 3567, σ. 28, Παλαιόκαστρο Σερρῶν.

4. Τζιρατζής, τῆς ἴδιας συνοικίας, κατέχων εἰδικὴν ἄδειαν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν διὰ πώλησιν φαρμάκων καὶ θεραπείαν πληγῶν.

5. Βασίλειος Χρυσάφης, εἰς συνοικίαν “Σαράντα Ὀντάδες”, πρακτικὸς ὀρθοπεδικός.

6. Κυρία Μέρτζιου, πρακτικὴ γιάτρισσα εἰς συνοικίαν “Ταξιαρχοῦδι”.

7. Νουρουλᾶ Μπέης (Τοῦρκος), εἰς συνοικίαν “Γαζή Ἐβρενός”. Ἦταν εἰδικὸς διὰ τὴν θεραπείαν τῆς χρυσῆς, ἰκτέρου, οικονομικῶς ἀνεξάρτητος, τελείως ἀφιλοκερδής, οὐδέποτε ἐδέχθη ἀμοιβήν.

Κρατῶν εἰς τὸ χέρι του σουγιὰν καὶ στηρίζων τὴν κόψιν του ἑλαφρὰ καὶ καθέτως εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ἀσθενοῦς, ἐψέλλιζε ἐπὶ δεκάλεπτον ἀφορισμοὺς καὶ μὲ μειδιάμα προέπεμπε τὸν ἀσθενὴ μὲ τὴν βεβαίωσιν ὅτι ἔχει ἰατρευθῆ. Ἡ φήμη του ἦτο μεγάλη. Ἀνεχώρησε εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν.

Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω πρακτικοί, πλὴν τοῦ Τοῦρκου, ἰδίως κατὰ τὴν ἀνοιξιν εἶχαν καὶ ὡς πρόσθετον ἔργον τὴν “ἀφαίμαξιν” διὰ τὴν ὁποίαν κατὰ συνήθειαν κατ’ ἔτος προσήρχοντο ἰδίως οἱ χωρικοὶ τῶν γύρω χωρίων, διότι τὴν εἶχον ὡς προληπτικὸν κατὰ τῶν συμφορήσεων καὶ ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας των».

Ο συγγραφέας τοῦ ἀρθροῦ αὐτοῦ, ὁ Νατάλης Ε. Πέτροβιτς, στὴ συνένεχια βεβαιώνει ὅτι οἱ πρακτικοί: «τὴν ἀφαίμαξιν ἐξετέλουν μὲ κοφτεῖς βεντουζες, ἡ δὲ ἀμοιβή των ἦτο μικρά, ὥστε οὐδέποτε ἠκούσθηκαν παράπονα ἐκμεταλλεύσεως, ἀγυρτείας, ἀσυνειδησίας ἢ ἐκβιασμοῦ.

Ἐκτὸς τῶν ἀναφερομένων ἀνωτέρω πρακτικῶν ἰατρῶν, ὑπῆρχον κατὰ συνοικίας καὶ ἄλλαι γυναῖκες μικροτέρας φήμης, αἱ ὁποῖαι παρείχον τὰς περιποιήσεις των ἐπισκεπτόμενοι τὸν ἀσθενὴ κατ’ οἶκον εἰς περιπτώσεις κρυολογημάτων ὡς νοσοκόμοι»⁴.

Ἀλλά, καταλήγει ὁ Ν.Ε. Πέτροβιτς, «μὲ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καθεστώτος μετὰ τὸ 1913 ἔσβησε καὶ ἡ δρᾶσις τῶν πρακτικῶν τούτων ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ σημειωθῆ, κατῶρθωναν νὰ ἔχουν πελατείαν ἀπὸ τὰς λαϊκὰς τάξεις εἰς μίαν πόλιν ἀνεπτυγμένην, ὅπως ἦσαν αἱ Σέρραι προπολεμικῶς, μὲ συναγωνιστὰς 15 καὶ πλέον ἐπιστήμονας μορφωμένους καὶ μερικὸς τῶν Πανεπιστημίων τῆς Εὐρώπης, παρείχον δὲ οἱ πρακτικοὶ αὐτοὶ ἰατροὶ τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸ κοινὸν πλησιάζοντες τὰς ἐπιστημονικὰς μεθόδους, μὴ ὑβρίζοντες τὴν ἐπιστήμην, ἀμειβόμενοι μὲ ψυχία μόνον ἀμοιβῆς. Χαρακτηριστικὸν τῆς Χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης εἶναι ὅτι ἔθε-

4. Ν.Ε. Πέτροβιτς, στὰ Σερραϊκὰ Χρονικά, τ. Α', 1953, σσ. 121-122

ράπευον πολλούς πτωχοὺς ἐντελῶς δωρεάν»⁵.

Ἄλλὰ ἐὰν οἱ πρακτικοὶ γιατροὶ στίς συνοικίες τῶν Σερρῶν λιγότε-
ψαν, στὰ χωριὰ συνέχισαν νὰ ὑπάρχουν μέχρι τίς μέρες μας. Ἐκτὸς ὅμως
ἀπ' αὐτοῦς, ἡ ξεματιάστρα, ἡ μάνα κάθε σπιτιοῦ καὶ ἡ μπάμπω, μὲ τίς πα-
τροπαράδοτες συνταγές, ὄχι μόνο συνεχίζουν νὰ προσφέρουν καὶ σήμερα
τῇ βοήθειά τους, ἀλλὰ θὰ συνεχίζουν γιὰ πολὺ ἀκόμη. Ὅσο κι ἂν ἀναζη-
τάει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος νὰ θεραπευθεῖ μὲ τὴν τελευταία λέξη τῆς
Ἐπιστήμης, μένει πάντα μέσα του ἡ σιγουριά στὰ παλιὰ παραδοσιακὰ
ἀκίνδυνα μέσα.

2ον. Ἡ πολυμορφία τῶν θεραπευτικῶν μεθόδων στὴν περιοχή τῶν Σερρῶν

Ὁ ἐρευνητὴς τῆς Παραδοσιακῆς Ἰατρικῆς αὐτῆς τῆς περιοχῆς μένει
κυριολεκτικὰ ἐκπληκτος μὲ τὸ πλῆθος τῶν θεραπευτικῶν μέσων καὶ μεθό-
δων ποὺ συναντᾷ. Ἐδῶ ἔχουν συνυφανθεῖ, σ' ἓνα θαυμαστό καὶ ἄρμονικὸ
σύνολο, πατροπαράδοτες δοξασίες γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ὑγείας καὶ αἰω-
νόβιες ἐμπειρίες γιὰ τὴ θεραπεία τῆς ἀρρώστιας ἐντοπίων καὶ προσφύ-
γων.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ προληπτικὰ μέσα ποὺ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ
ἀποτρέψουν τὴν ἀρρώστια ἢ τὸ θάνατο. Σὲ χειρόγραφο τοῦ Σπουδαστη-
ρίου Λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ποὺ καταχωρεῖ ὕλικὸ ἀπὸ
τὸ χωριὸ Ἐμμανουήλ Παππᾶς τῶν Σερρῶν, διαβάζουμε: «*Ἄμα εἶχι καμιὰ
ἀρρώστια στοῦ χουριό, γιὰ νὰ μὴν ἔρτ' (ἔρθει) στοῦ σπὶτ' κὶ στὰ πιδιά μας,
ἐβάναμι ἓνα πιάτου ἢ κάρφουναμι μιὰ πινακάδα πάνου σ' πόρτα (στοῦ ἐπάνω
μέρος τῆς πόρτας). Κὶ ἰβάναμι ἰκεῖ ἀπάν' λουκούμ' κὶ γλυκά, γιὰ νὰ ἔρτ' ἢ
ἀρρώστια νὰ φάει τοῦ γλυκό, νὰ γλυκαθεῖ κὶ νὰ μὴ τοῦ πειράξ' τοῦ πιδί*»⁶.

Ἀκολουθεῖ ὀλόκληρη σειρὰ ἀπαγορεύσεων, ποὺ ἂν τίς εἶχε ὁ καθέ-
νας στοῦ νοῦ του μποροῦσε νὰ ἀποφύγει πολλὰ δυσάρεστα παθήματα. Ἐ-
λεγαν: «*Ποτὲ μὴν κοιμᾶσαι ὅπως βάζουν τς πιθαμέν'. Μὴ κοιμ'θεῖς τοῦ
μεσημέρ' κάτ' ἀποῦ τ' συκιά. Θὰ πάθεις κακό. — Μὴ φᾶς οὔτι νὰ ζικουρα-
στεῖς κοντὰ σὲ ξεροπήγαδο. Θὰ στραβώσ' τοῦ στόμα σ' ἢ θὰ τυφλουθεῖς. —
Ἄμα πιρνᾶς ἀποῦ σταυροδρούμ' νὰ κάν'ς τοῦ σταυρὸ σ' τρεῖς φουρές, γιὰτὶ
σὶ πιρμέν' διαβόλ' ἰκεῖ. — Τὰ μισάνυχτα δὲ πρέπ' νὰ κοιτᾶς τοῦ καθρέπτ' θὰ
πάθ'ς κακό. — Μὴ κατ'ρεῖς (κατουρᾶς) ἀγνάτια (ἀπέναντι) στοῦν ἥλιου. —
Τὰ μισάνυχτα μὴ βγαίνς ἀπ' ὄξου ἀπ' τοῦ σπὶτ'. Εἶνι κακιὰ ὥρα. — Ὅταν
μοιράζουν, οἱ γ'ναῖκεις δὲν πρέπ' νὰ πλένουν καθόλου μὶ σαπούν', γιὰ νὰ μὴ*

5. Ν.Ε. Πέτροβιτς, ὁ.π., σ. 122.

6. ΣΛ χειρ. 3591, σ. 316, Ἐμμανουήλ Παππᾶς Σερρῶν.

πιοῦν πιθαμὲν σκάματα. Κι δὲν πρέπ' νὰ βιλονιάζουν γιὰ νὰ μὴ τρυποῦν τὰ μάτια τς πιθαμὲν'. — Νὰ μὴ ξικουράζισι σὶ ἀρδὴν (αὐλακιὰ) γιὰτὶ εἶνι διμονικὸ τραπέζ', ἱκεῖ τρῶν διμόν'. Κι ἅμα πάθ'ς τίπ'τα σὶ διμονικὸ μέρος, σ' ἔρτ' ζαλάδα, τότε γιὰ γίν'ς καλὰ πρέπ' νὰ τοῦ σταυρώσ' τοῦ μέρος τρεῖς φουρὲς μὶ ζάχαρ'. — Ἄμα λούζονται τὰ πιδιά ἀργά, τὰ νιρὰ τὰ μάζιμις σὶ ἓνα γκιούμ γιὰ νὰ τὰ ρίξ' (ρίξεις) τ' μέρα. Γιὰτὶ θάλα στραβώσουν τὰ κιφάλια τς τὰ πιδιά. — Ἄμα κουρευτεῖς, τὰ μαλλιὰ σ' νὰ τὰ κάψ', γιὰτὶ ἅμα τὰ πάρουν τὰ π'λιὰ (πουλιὰ) θὰ ἔχεις κιφαλόπουνου. Τοῦ ἴδιου κι τὰ νύχια σ'». Καὶ ἡ πληροφοριοδότης συμπληρώνει: «Ὅταν ἐβάζαμι σουφρὰ δὲν ἔπριπι νὰ πατήσ' κανένας ἀπάν' ἢ νὰ κάτσ' γιὰτὶ κάποιους θάλα πιθάν'»⁷.

Σὲ ἄλλο χειρόγραφο, μὲ πληροφορίες ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἁγιο Πνεῦμα, προστίθενται οἱ ἐξῆς ἀπαγορεύσεις:

— Δὲν πρέπει νὰ κοιμᾶσαι κάτ' ἀπ' τὴ συκιά, γιὰτὶ δρακιᾶξεις (τρελ-λαίνεσαι) καὶ γίνεσαι φάντασμα.

— Ὅταν κοιμᾶσαι πάνω σ' ἀφθονο χαμομήλι ἐπὶ τρεῖς μῆνες, μετὰ δὲ θὰ βλέπεις ποτὲ ἐφιάλτες.

— Ὅταν λαλήσει ἡ κουκουβάγια στὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ, προμηνύεται θάνατος. Ὁ ἴδιος φόβος ὑπάρχει ὅταν κλάψει τὸ σκυλὶ ἢ λαλήσει ἡ κότα σὰν τὸν πετεινὸ.

— Ὅταν οὐρλιάζει τὸ σκυλὶ τοῦ κοπαδιοῦ, κάποιος βεσκόδς θὰ πεθάνει ἢ μέλος τῆς φαμελιᾶς του.

— Ἄν δρασκελίσεις νεκρὸ, αὐτὸς γίνεται φάντασμα, ἂν ζωντανὸ στὸν ὕπνο του, δὲν ψηλώνει, ἂν ἔγκυο γυναίκα, βγαίνει τὸ παιδί της ἀνάποδα ἢ τὸ χάνει ἐντελῶς.

— Ποτὲ τὸ προσκέφαλο τοῦ κρεβατιοῦ πρὸς τὴ δύση. Μόνο τῶν νεκρῶν τὸ κεφάλι τὸ βάζουν στὴ δύση (ἔχει πιά δύσει). Τὰ παιδικὰ κρεβάτια ἔχουν τὸ πάνω μέρος πάντα πρὸς τὴν ἀνατολικὴ πλευρά.

— Δὲν λούζονται (μὲ τὸ λούσιμο μαζὶ νοοῦν καὶ τὸ πλύσιμο) ποτὲ τὴν Παρασκευή, οὔτε στὸ διάστημα μεταξὺ Χριστουγέννων καὶ Θεοφανείων. Στὴν πρώτη περίπτωση φέρνει γρουσουζιά κι' εἶναι σίγουρο τὸ πλευρίτωμα κι' πνευμονία, στὴ δεύτερη περίπτωση περιμένουν (γιὰ νὰ λουστοῦν) τὸν ἁγιασμὸ τῶν ὑδάτων. Τὰ νερά, λένε, πρὸ τῶν Φώτων εἶναι φορτισμένα μὲ κάθε εἶδους βρωμιά.

— Πιστεύουν πῶς, ἂν λουστεῖς τὴ νύχτα, δὲν πρέπει νὰ χύσεις τὸ νερὸ ἔξω μετὰ τὸ λούσιμο, γιὰτὶ θὰ τὸ πατήσουν τὰ φαντάσματα καὶ ἀφοῦ σὲ μυσθοῦν θὰ ἔρτουν τὴ νύχτα νὰ σὲ τρομάξουν.

7. ΣΛ χειρ. 3591, δ.π.

— Όταν τή νύχτα (μετά τή δύση τοῦ ἡλίου) περάσεις κάτω ἀπ' τὶς στριχιές (ἀκροδομές στέγης) σὲ κυνηγᾶνε μέχρι τὸ πρωί τὰ φαντάσματα⁸.

Μετὰ τὶς ἀπαγορεύσεις καὶ τὶς ποικιλόμορφες προφυλάξεις, πού πιστεύεται ὅτι θὰ συμβάλουν στὸ νὰ ἀποφευχθεῖ τὸ κακὸ καὶ ἡ ἀρρώστια, θὰ προχωρήσουμε στὶς θεραπευτικὲς μεθόδους. Ποτὲ δὲν παρουσιάζεται μιὰ μονάχα θεραπεία γιὰ κάποιο πάθημα. Ἀπὸ τὸ Μεγαλοχώρι ἀναφέρεται γιὰ τὸ βήχα: «Ὅταν βήχαμε καὶ εἴμασταν κρυωμένοι παίρναμι μαῦρα μαλλιὰ, ἄπλυτα ἀπ' τὰ πρόβατα καὶ τὰ βάζαμε στὸ στῆθος μαζί μὲ σπύρτο (οἰνόπνευμα). Ἄλλες πάλι, παίρναν ἓνα μάλλινο πανί, τὸ πότιζαν μὲ σπύρτο καὶ τὸ ἔκαιγαν λιγάκι. Ἔτσι, ὅπως ἦτανε, τὸ βάζανι στὸ στῆθος τους καὶ γίνονταν καλά. Ἀμα κάποιος εἶχι πολὺ ἄσχημο βήχα, παίρναμι σακκοῦλες χάρτινες ἀπ' τὸ μπακάλικο, τὶς τρυπάγαμε μὲ μιὰ χοντρή βελόνα καὶ τὶς ἀλείβαμε μὲ πετρέλαιο. Μετὰ τὶς βάναμι στὸ στῆθος κί ὁ βήχας σταμάταγε. Στούς πολὺ κρυωμένους ρίχναμε βεντουζες κούφιεσ. Ἄλλοι βάζανι κοφτές. Ἐμένα ἡ ράχη μου εἶνι γιμάτη κοπιές ἀπ' τὰ ζυράφια⁹.

Ἀκόμη, ἀπὸ τὴ Βυρώνεια Σιντικῆς μαθαίνουμε ὅτι στὸ βήχα δίνουν τσάι μὲ πιπέρι κόκκινο¹⁰, στὴν Πεντάπολη ζουμί μολόχας ἢ λουλουδιῶν καὶ φύλλων πορτοκαλιᾶς¹¹, στὸ Σιδηρόκαστρο δίνουν βρασμένο πιπέρι, τὸ ζουμί¹², στὴ Θερμοπηγή (Πούλιοβα) ὁ ἀσθενὴς πίνει χαμομήλι καὶ μολόχα¹³ καὶ στὸ Ἅγιο Πνεῦμα γιὰ τὸ βήχα βράζουν ζαμποῦκο καὶ πίνουν¹⁴.

Παρόμοια ποικιλία θεραπευτικῶν μέσων ἐμφανίζεται στὸ ἀνεμοπύρωμα, τὴ νυφίτσα ὅπως συχνὰ λέγεται, στὰ ἀποστήματα, στὶς δηλητηριάσεις, στὰ ἐγκαύματα, στὰ ἐξανθήματα, στὰ σπυριά καὶ στὰ τραύματα, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ πονόδοντου, τῶν πόνων τῆς κοιλιᾶς, τοῦ φόβου, ἰδιαίτερα τῆς ἐλονοσίας καὶ τῆς χρυσῆς, ὅπως καὶ γιὰ τὴν θεραπεία τῆς πίεσης καὶ τῆς ψώρας. Ἡ ποικιλία αὐτὴ ἐμφανίζεται ἔντονα στὴν ὑπὸ ἔκδοση ἐργασία μου γιὰ τὴν Παραδοσιακὴ Ἱατρικὴ στὴ Μακεδονία. Ἐδῶ θὰ καταχωρήσω μόνον μιὰ σειρὰ θεραπευτικῶν ἀπὸ τὸ Μελένικο πού ἔχει συγκεντρώσει ὁ Πέτρος Σπανδωνίδης, τὸ 1930¹⁵. Ἡ συλλογὴ αὐτὴ δια-

8. ΣΛ χειρ. 1881, σ. 185, Ἅγιο Πνεῦμα Σερρῶν.

9. ΣΛ χειρ. 3640, σσ. 219-220, Μεγαλοχώρι Σερρῶν.

10. ΣΛ χειρ. 2063, σ. 30, Βυρώνεια Σιντικῆς Σερρῶν.

11. ΛΑ χειρ. 1980-81 Ν. Σειρά, Πεντάπολη Σερρῶν.

12. ΚΛ χειρ. 2970, σ. 140, Σιδηρόκαστρο Σερρῶν.

13. ΛΑ χειρ. 2061, σ. 21, Θερμοπηγή Σερρῶν.

14. ΚΛ χειρ. 2761, σ. 308, Ἅγιο Πνεῦμα Σερρῶν.

15. Πέτρου Σ. Σπανδωνίδου, Μελένικος. Ὁ νεκρὸς Μακεδονικὸς Ακρίτης. Θεσσαλονίκη 1930, σελ. 124-125.

σώζει ἓνα πολύτιμο ὕλικό, πὸν μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει σὲ ποικίλες συγκρίσεις καὶ διαπιστώσεις. Ὁ Σπανδωνίδης παραδίδει τὰ ἑξῆς:

—Γιὰ τὴν *θέρμη*.

Γὲ νὰ γιάνη ἡ *θέρμη* θὰ ζητήης νὰ βρῆς μιὰ τσ'αῖτα (δέσμη) μαλλιὰ ἀπὸν ἀρκοῦδα κὶ θὰ τὰ κάνης χαίμαλι κὶ θὰ τοῦ ἀπιδάσης στοῦ λιμό. Τόσου ἔνι.

—Γέ τοῦ *σταυρι* (ἰσχυαλγία).

Παίρνεις τριμντίνα καὶ τὴν δρίβεις μὶ δέκα νιρὰ βραστά. Κατόπι παίρνεις τὴν δριμιτίνα κὶ βάζεις τζ' ἄμσακ ζὶ κὶ πιπιρόρζα κὶ ἀπὸν πάνου θυμνιάμα κὶ αἶγειρι (:). Ὅλα τὰ βάζεις στοῦ *babáki* κὶ ρήχνεις ἀπὸν πάνου ρακὶ κὶ τὰ βάζεις στοῦ *σταυρι* τοῦ ἄρρουστου. Τόσου ἔνι.

—Γέ *ὄπχ'ουν* *κατουρτζέτι*. (Ἀκράτεια οὔρων)

Τοῦ ἴδου γετρικὸ θὰ κάνης, ἀμμὰ πρέπει πρῶτα οὐ ἄρρουστους νὰ φουρκαλήση τὴν ἱκκλησχ'ὰ χουρὶς νὰ ξαίρη κανένας.

—Γέ τοῦ *στένου*. (Ἀσθμα)

Πχ'άνεις μιὰ ἰχτιρίδα τῆς ἱκκλησχ'ἄς, πὸν τρώει ἁγίου ἀδίδιρου, κὶ τὴν βάζεις στοῦ νιρό, μέσα σ' ἓνα τσουκάλι, νὰ σκάση. Κὶ δζανυχτίς θὰ πχ'ῆς τρεῖς φουρὲς ἀπ' τοῦ νιρό. Τόσου ἔνι.

—Γέ τὴν *γιτρινάδα*. (Ἰκτερος)

Παίρνεις *πικραγουρζά* κὶ τὴν τζακίζεις στοῦ γουδι κὶ τὴν ρουφᾶς κὶ χάνιτι ἢ *κιτρινάδα*.

—Γέ τοῦ *οὐγράδισμα* (Ἡμιπληγία)

Ὅδας ἔνι οὐ κακὸς ἀζέρας, πιδὶ μου, οὐ κακὸς οὐ ἀζέρας φέρνει τοῦ οὐγράδισμα. Γὲ νὰ γειάνη, παίρνεις μιὰ λαγόπιτσα κὶ βάζεις ἀπάνου σ' αὐτὴ ἀκάπνιστου μέλι κὶ ἄγρουν δζόσμου μαζιμένουν τὴν βρουτουμαζά. Μὶ αὐτὰ τοῦ τρίβεις τοῦ παθχ'άσμένου τοῦ μέρους κὶ γειανίσκει.

[Ἔτερον]. Φχ'άνεις ἕξη πηττοῦδὶς ἀπὸν ζουμάρι κὶ πααίνεις στοῦ μέρους πὸν σὶ φύσηξι οὐ κακὸς οὐ ἀζέρας. Κὶ ἀπ' ἱκεῖ ὥς τοῦ σπίτι σου ρίχνεις ἰδῶ κ' ἱκεῖ τὰς ἕξη τὰς πηττοῦδὶς. Ἄμα θὰ γυρίης στοῦ σπίτι σου, θὰ εἶσι καλά.

—Γέ τὴν *ἰβλουγιά*. (Εὐλογία)

Ὅδας τοῦ πιδὶ ἕχη ἰβλουγιά, βάζουν σ' ἓνα πιάτου σιμίθχ' α μὶ μέλι, ζάχαρη κὶ ζαχαρᾶτα κὶ τὰ βάζουν ἀπάνου στοῦ προυσκέφαλου τοῦ πιδζοῦ. Τοῦ πιδὶ τοῦ πρaskanίζουν (ραντίζουν) μὶ ζάχαρη κὶ νιρό. Δὲ ζιματοῦν κὶ δὲ μαγειρεύουν σαράντα μέρις.

—Γέ τοῦ *λιμό*.

Μέτρησι κλουστὴ στοῦ στιφάνι τοῦ Ἁϊ-Στέφανου κὶ βάν τὴν στοῦ

λιμό τοῦ ἄρρουστου σαράντα μέρις.

—Γὲ τὰς παραμαγοῦλις. (Παρωτίτις)

Βρίσκουν ἕναν τζίχνὲ (σιαγόνα) ἀπὸ γουροῦνι κὶ τοὺν σταυρώνουν κὶ τοὺν ἀφήνουν ὅπου βρέθκι. Ὅπουσ ἱπιμένει (ὑπομένει) τοῦ γουροῦνι τὰς παραμαγαλοῦλις δου, ἔτσι κὶ οὐ ἄρρουστους νὰ ἱπιμένη. Παίρνουν ἕνα γαλάζιου χαρτί κὶ μνιά ξένη γραφή (ἐπιστολὴ ξένου) κὶ τὰ κουλλοῦν μὶ μέλι στοῦ πουνημένου τοῦ μέρους. Ἄν δὲ βιράση, ἀνακατώνουν στάχτη κὶ μέλι κὶ τὰ βάζουν ἀπὸ πάνου.

—Γὲ τὴ φαγοῦρα. (Κνίδωσις)

Αὐτὴ ἡ ἀρρώσχ' α γίνιτι ἅμα πιράης ἕνα μέρους, πὸ τοῦ κατοῦρσι σκυλί. Τὴν ἄρρουστη τὴν γζιγυμώνουν νύχτα ἀπὸπ κάτου ἀπὸ μνιά κυδουνιά. Παίρνουν χῶμα κὶ τὴ δρίβουν κὶ λέει “ἄδρα θέλου, τώρα τοὺν θέλου”. Κατόπι βάζει τα ροῦχα δης κὶ φεύγει, ἀμμὰ δὲ γυρίζει νὰ δῆ οὐπίσου.

—Γὲ τοῦ daλάκι. (Ἄνθραξ)

Γὲ νὰ γειάνη οὐ ἄρρουστους βάζουν πέτρα μὶ πέτρα θρυμματισμένη, μπακαρουξύσματα, κατράνι ἀπὸ ἀφ' ὄνι, κάρβινα σπασμένα κὶ τὰ ζυμώνουν μὶ ρακὶ κὶ τὰ βάζουν ἀπάνω στὴ δουμὴ (πληγή).

—Γὲ τοῦ γιλτζίκι. (Δοθιήν)

Τοῦ πουνημένου τοῦ μέρους τοῦ κάνουν σὰ δούρκικη νύφη. Φχ' ἄνουν μνιά διπλὴ προυσουπίδα ἀπὸ χαρτί, μὶ μαθ' α, μὶ φρύδῃα, μὶ στόμα. Τὴμ βάζουν κουκκινάδι κὶ μαλλιὰ κὶ τέλ' α. Κὶ τὴ βρουσουπίδα τὴμ βάζουν ἀπάνου στοῦ γιλτζίκι. Ἄν ἔνι θηλυκιά ἡ ἀρρώσχ' α θὰ γένη νύφη γὲ τοῦ γαβρό».

Εὐφυῆς καὶ ἐφευρετικὴ ἡ Παραδοσιακὴ μας Ἰατρικὴ καὶ στὸν Σερραϊκὸ χῶρο ἔχει ὄχι μιά, ἀλλὰ περισσότερες τὶς πὸ πολλὰς φορὲς ἐναλλακτικὲς λύσεις γιὰ τὴ θεραπεία σχεδὸν ὅλων τῶν παθημάτων. Δὲν ὑπάρχει ἀρρώστια χωρὶς φάρμακο. Βέβαια, πολλὰ ἀπὸ τὰ θεραπευτικὰ μέσα δὲν εἶναι μονοπώλιο τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν, τὰ συναντᾶμε καὶ στοὺς γύρω νομοὺς ἢ καὶ σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα.

3ον. Θεραπευτικὲς μέθοδοι ποὺ συναντῶνται στὸν Σερραϊκὸ χῶρο, ἀλλὰ εἶναι κοινὲς σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα

Συχνὰ στίς μελέτες μου γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Παραδοσιακὴ Ἰατρικὴ ἔχω διαπιστώσει ὅτι ἐμφανίζεται ἕνα κοινὸ πλέγμα θεραπευτικῶν μέσων, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ καὶ τὸ κοινὸ ὑπόστρωμα λαϊκῆς θεραπευτικῆς ποὺ συνδέει ὄλους τοὺς Ἕλληνας. Αὐτὸ τὸ ὑπόστρωμα εἶναι τὸ ἀρχαιότερο καὶ δὲν λείπει ἀπὸ καμιά περιοχὴ τῆς πατρίδας μας. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ

τὸν Σερραϊκὸ χῶρο, ιδιαίτερα ἔντονα μάλιστα. Εἶναι θεραπευτικὰ μέσα ποὺ ἐφαρμόζονται τόσο ἀπὸ τοὺς γηγενεῖς, ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς πρόσφυγες τῆς περιοχῆς. Καὶ εἶναι πράγματι ἐντυπωσιακὴ αὐτὴ ἡ ὁμοιότητα. Οἱ Ἑλληνοὶ ὅπου κι ἂν βρίσκονται χρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια θεραπευτικὰ γιὰ πολ- λές ἀρρώστιες. Θὰ ἀναφερθῶ ἐνδεικτικὰ σὲ ὀρισμένα:

Στὸν Σερραϊκὸ χῶρο καὶ στὸ Μελένικο, ὅπως σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἐφαρμόζονται ὁ συναπισμὸς καὶ οἱ βεντουῖζες γιὰ τὸ κρυολόγημα, τὸ στρίψιμο τοῦ ἀφαλοῦ σὲ κοιλιακὲς ἐνοχλήσεις, τὸ ποντικόλαδο στοὺς πό- νους τῶν αὐτιῶν καὶ στὶς πληγές, τὸ γαῖδουρόγαλο στὸν κοκκύτη, τὸ σταύρωμα στὶς παραμαγοῦλες, ἡ πικραγγοῦριά γιὰ τὴ χρυσὴ καὶ τὸ κόψι- μο τῆς χρυσῆς, τὰ γλυκὰ στὴ ἰλαρά, ἡ ἀγριάδα καὶ οἱ φοῦντες τοῦ καλαμ- ποκιοῦ στὴ δυσουρία, τὸ κάψιμο στὸν ἄνθρακα, τὸ τομάρι φρεσκοσφαγ- μένου ζώου στοὺς μωλωπισμούς, ἡ ντομάτα στοὺς κάλους καὶ πολλὰ ἄλ- λα.

Αὐτὸ τὸ κοινὸ ὑπόστρωμα θεραπευτικῶν μεθόδων εἶναι τόσο ἐντυ- πωσιακὸ, ιδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιὰ περιοχὲς μὲ ποικίλους ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, ὅπως εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν Σερρῶν. Συνδέει ὅλους μὲ μιὰ κοινὴ προέλευση, μὲ μιὰ κοινὴ κληρονομιά, μέσα σ' ἓνα χῶρο κοινῶν ἀν- τιλήψεων καὶ ἀντιδράσεων ἀπέναντι στὴν ἀρρώστια.

Ἰδιαίτερα φανερὸ γίνεται τὸ κοινὸ αὐτὸ θεραπευτικὸ ὑπόστρωμα ὅ- ταν πρόκειται γιὰ τὴ βασκανία καὶ ἀκόμη πιὸ ἀνάγλυφο παρουσιάζεται στα θεραπευτικὰ μέσα ποὺ στηρίζονται στὴ θρησκευτικὴ πίστη. Ἀλλὰ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἄς μιλήσουμε ιδιαίτερα.

4ον. Ἡ συμβολὴ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως στὴν παραδοσιακὴ θερα- πευτικὴ στὸν Σερραϊκὸ χῶρο

Γιὰ τοὺς παλιούς, μὲ τὴ ζωντανὴ καὶ θερμὴ πίστη, ἡ καταφυγὴ στὴν Ἐκκλησία καὶ στὶς διάφορες λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις ἀποτελοῦσε τὴν πρώτη κίνηση στὴν προσπάθεια τῆς θεραπείας τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν. Ἡ ἐγκοίμηση στὴν ἐκκλησιά, ὁ ἀγιασμός καὶ τὰ διάφορα Ἁγίασματα, τὰ τάματα, ἡ νηστεία, ἡ Παράκληση, τὸ «διάβασμα» ἐκ μέρους τοῦ ἱερέως, εἶναι οἱ πλέον συνήθεις πράξεις ὅπου μέσα ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ πίστη ἐπι- διώκεται ἡ θεραπεία.

Γηγενεῖς καὶ πρόσφυγες τοῦ Σερραϊκοῦ χώρου συνδεδεμένοι στενὰ μὲ τὴν Παράδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ κατέφευγαν πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴ θε- rapeυτικὴ προστασία τοῦ «Ἱατροῦ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν». Ἡ πίστη αὐτὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παρηγοριά ποὺ πρόσφερε, βοηθοῦσε στὴν ἠθικὴ βελτίωση τῶν ἀνθρώπων καὶ στὴ γαλήνη καὶ εἰρήνη τῆς ψυχῆς.

Ἀκόμη, ἡ Παναγία καὶ ὀρισμένοι Ἁγιοί, ἀποτελοῦσαν ἓνα ἀσφαλὲς

καταφύγιο. Ὁ Ἅγιος Σπυρίδων, ὁ Ἅγιος Στυλιανός, ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος, ἡ Ἁγία Ζώνη στὸ Σιδηρόκαστρο, ἡ Παναγιά ἡ Εἰκοσιφοίνισσα στὸ Παγγαῖο, ἡ Ἁγία Παρασκευὴ καὶ διάφοροι ἄλλοι τοπικοὶ Ἅγιοι, ὅπως καὶ θαυματουργικὲς εἰκόνες, Ἅγια Λείψανα, τὰ ἄνθη τοῦ Ἐπιταφίου, ἡ τοποθέτηση τῶν ρούχων τοῦ ἀσθενοῦς στὴν Ἁγία Τράπεζα, τὸ σταύρωμα μὲ τὴν Ἁγία Λόγχη, εἶχαν τὴ δύναμη μέσα ἀπὸ τὴ φλογερὴ πίστη τῶν ἀπλῶν ψυχῶν νὰ προσφέρουν τὴν πολυπόθητη θεραπεία.

Συχνὰ ἀκόμη παρουσιάζεται τούτη ἡ συνήθεια: καταφεύγουν οἱ ἄρρωστοι στὰ «ἀγιωτικά» προτοῦ κάνουν ὁποιαδήποτε ἄλλη προσπάθεια. Ἡ κίνηση αὐτὴ ἀνταποκρίνεται πέρα γιὰ πέρα στὴν προσπάθεια. Χωρὶς ἐπιστήμονες γιατροὺς, χωρὶς σπουδαῖα φάρμακα, ἡ ἀντιμετώπιση σοβαρῶν ἀσθενειῶν ἔμενε μόνον στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Ὁ λαὸς τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν κινεῖται ἀθόρμητα καὶ φυσικὰ πρὸς τὴν Ὑπέρτατη Δύναμη. Ἡ θεϊκὴ παρουσία δίνει ἐλπίδα καὶ κουράγιο, γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἡ δύσκολη ὥρα τῆς ἀρρώστιας.

5ον. Ἀρχαῖες ἱατρικὲς ἀντιλήψεις στὸν Σερραϊκὸ χῶρο

Ἡ Παραδοσιακὴ μας Ἱατρικὴ γενικά, διατηρεῖ ὀρισμένες ἀντιλήψεις γύρω ἀπὸ τὴν ἀρρώστια καὶ τὴν θεραπεία της, ποὺ κάποτε μεσουρανοῦσαν στὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ. Ἡ ἀρχαία θεωρία τῶν χυμῶν, τὸ κακὸ αἷμα, οἱ φθοροποιοὶ χυμοὶ ποὺ συγκεντρώνονται στὸ σῶμα, ἀποτελοῦν μιὰ ἀρχαία κληρονομιά. Στὴ συνέχεια ἔρχονται οἱ βεντούζες, ἀρχαία ἐπινόηση, ποὺ δὲν λείπουν ἀπὸ πολλὲς θεραπευτικὲς προσπάθειες. Τὸν ἴκτερο, τὴ χρυσὴ δηλαδή, τὴν κόβουν κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα, ὅπως ἀναφέρεται στὰ Ἱπποκρατικὰ κείμενα. Στὶς πληγές, στοὺς τραυματισμοὺς καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ἐφαρμόζονται οἱ βδέλλες, ὅπως γινόταν καὶ στὴν ἀρχαιότητα.

Πάνω ἀπ' ὅλα κυριαρχεῖ ἡ ἀφαίμαξη. Ἀρχαία μέθοδος ἡ φλεβοτομία, ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Γαληνὸ, κυριαρχεῖ στὸ Βυζάντιο, συνεχίζεται στὴν Τουρκοκρατία καὶ φθάνει μέχρι τὴν ἐποχὴ μας. Στὴν περιοχὴ τῶν Σερρῶν, ὅπως σ' ὀλόκληρὴ τὴν Ἑλλάδα, τὴν εἶχαν ὡς προληπτικὸ μέσον. Αὐτὴ ἔσωζε ἀπὸ τὴν πίεση, τὴ συμφορήση, καὶ ἀποτελοῦσε ἐχέγγυο γιὰ τὴ διατήρηση τῆς υγείας.

Ἰδιαίτερα θέλω νὰ ἀναφερθῶ στὴ διαπίστωση τοῦ λαοῦ τῆς περιοχῆς τῶν Σερρῶν, ὅτι μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες τῶν ἀσθενειῶν εἶναι ὁ «κακὸς ἀέρας». Ὅταν ἄκουσα αὐτὴ τὴν ἔκφραση «κακὸς ἀέρας», ἀθόρμητα σκέφθηκα τὴν Ἱπποκρατικὴ πραγματεία «περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων». Στὴν πρώτη παράγραφο τοῦ ἔργου αὐτοῦ διαβάζουμε: «*Ἱητρικὴν ὅστις βούλεται ὀρθῶς ζητεῖν, τάδε χρὴ ποιεῖν· πρῶτον μὲν ἐνθυμέσθαι τὰς ὥρας τοῦ ἔτεους... ἔπειτα δὲ τὰ πνεύματα... τὰ ἐν ἐκάστη χώρῃ ἐπιχώρια εἶόντα*». Αὐ-

τήν ακριβῶς τὴν παρατήρηση τὴ βλέπουμε ζωντανή στὶς ἀντιλήψεις γιὰ τὴν προέλευση τῶν ἀσθενειῶν στὸν Σερραϊκὸ χῶρο.

Συμπεράσματα

Ἡ Παραδοσιακὴ Ἱατρικὴ στὴν περιοχὴ τῶν Σερρῶν καὶ Μελενίκου παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον. Στηριγμένη σὲ παλιὲς ἐμπειρίες, σ' ἓνα πλούσιο ὄπλοστάσιο θεραπευτικῶν μέσων, στὴ θρησκευτικὴ πίστη καὶ σὲ ἀρχαῖες ἑλληνικὲς ἱατρικὲς ἀντιλήψεις, προσφέρει ἓνα σημαντικὸ πεδίο ἔρευνας. Στὴν περιοχὴ αὐτὴ ἐμφανίζονται ἀνάγλυφα ὁ ἔντονος πόθος γιὰ ἐπιβίωση, ἡ εὐστροφία τοῦ νοῦ καὶ ἡ ψυχολογία τῶν κατοίκων τῆς ἀπέναντι στὴν υἰεία καὶ στὴν ἀρρώστια. Ἀκόμη, διαπιστώνεται καὶ ἐδραιώνεται μιὰ σημαντικὴ παρατήρηση: ὁ Ἕλληνας, ὅπουδὴποτε κι ἂν βρέθηκε, ὅσες ταλαιπωρίες κι ἂν ὑπέστη, εἶχε ἓνα ἀκλόνητο στήριγμα γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του, μιὰ πολύτιμη ἱατρικὴ κληρονομιά. Μέσα ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀντλεῖ ζωογόνα νάματα γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συνεχίσει τὴ μοναδική πορεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ πάνω στὴ γῆ μας. Ἡ Παραδοσιακὴ μας Ἱατρικὴ ἔχει συμβάλει τὰ μέγιστα στὴ διατήρηση αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.